

KUŞ CENNETİNİN YENİ SAKINLERİ, ÇELTİK KARGALARI,
(*PLEGADIS FALCINELLUS*)

Doç. Dr. MELEKPER ÖKTAY
İst. Üniv. Zooloji Enstitüsü

Manyas gölü kenarında «Kuşcenneti» adı ile anılan söğüt ormanı ve sazlık her sene binlerce kuşun barınağı olur. Pek çok nevi altında toplanabilen bu kuşlardan ekserisi, Şubat ayından itibaren kışlama yerlerinden gelen, yuva yapan, kuluçkaya yatan ve yavrularını büyüttükten sonra onlarla beraber, Haziran sonu ve Temmuz ayı içinde tekrar kışı geçirecekleri diyarlara doğru göçen kuşlardır. Diğer bir kısmı ise ilkbaharda sık sık sürü halinde Kuşcennetine gelir, gölde veya sazlıkta avlanır ve fakat bu bölgede yuva yapmaz. Bunların arasında meselâ Pelikan kuşlarını sayabiliriz.

Siyah renkli rengârenk madenî parlıtlı zarif kuşlar olan Çeltik Kargaları da 1959 ilkbaharına kadar her sene kuluçka mevsimi Kuşcennetine uğriyan, gölde ve bataklıkta sürü halinde avlanan fakat bir türlü kuluçkaya yatamıyan kuşlardandı. İstanbul Üniversitesi Zooloji Enstitüsü ve Türk Bioloji Derneği mensuplarının «Kuşcenneti» ile yakından alâkadar olmağa başladıkları 20—30 sene beri hiç bir zaman bu kuşların bu bölgede kuluçkaya yattıkları müşahede edilmemiştir. Her sene burasını ziyaret eden alâkâlılar, bu sevimli kuşların karakteristik uçuşları ile etrafta dolaştıklarını, sazlıkta veya bataklıkta yüzlercesinin bir arada avlandıklarını fakat ürkek tabiatları sebebi ile bir türlü bu bölgeye yerleşemediklerini teessürle müşahede ederdik. İlk defa olarak geçen sene Mayıs ayında ufak bir gurubun Kuşcennetinin nispeten sakin ve insanların erişebilmesi güç olan bir bölgesinde yuva yapmağa muvaffak oldukları görüldü ve Haziran sonuna kadar 15—20 yuva müşahede edildi. 1960 senesi ilkbaharında ise daha büyük bir gurubun burada kuluçkaya yatmış olduğu ve yuva adedinin takriben 50 ye kadar yükseldiği memnuniyetle tespit edildi.

Çeltik Kargası (*Plegadis falcinellus*) karga ismini taşıdığı halde karga ile akrabalığı bulunmayan buna mukabil leyleklere daha yakın olan bir nevidir. Türkiyede sadece Birecik bölgesinde büyük bir koloni halinde bilinen ve Kel Aylak (*Geronticus eremita*) ismi ile anılan bir kuş nevi ile aynı familyadandır. Bazı yazarlar Manyas Kuşcennetinin belli başlı sakinlerinden olan ve Türkiyenin başka bölgelerinde de yaşayan Kaşıkçı Kuşu (*Platalea leucorodia*) nu da aynı familyaya ithal ederler.

Şekil: 1. Birkaç günlük bir *Plegadis falcinellus* yavrusu. Kuşcennetinde çekilmiştir (Foto: Cafer TÜRKMEN)

Çeltik Kargaları leyleklerden biraz daha küçüktürler, vücutları siyah kahverengi tüylerle örtülüdür. Fevkalâde parlak olan bu tüyler ışık altında kırmızı veya kahverengi pırıltılar arzeder. Gagaları uzun, sivri ve aşağıya doğru kıvrıktır. Uçarlarken ekseriya muntazam sıralar yaparlar, hatta bazen şayanı hayret derecede hendesi şekiller resmederler. Oldukça yüksekte uçarlar, aşağıya incekleri zaman âni pike uçuşları yaparlar, bazan tam yere değmeden tekrar süratle yükselirler ve sonra tekrar inerler. Uzaktan simsiyah görünen gövdeleri ile yüzlercesini bir arada uçarken seyretmek yahut sazlıkta karakteristik avlanışlarını görmek hakikaten bir zevktir.

Kuşcennetinde yuva olarak seçtikleri yerler, kesif sazlığın içinde bulunan ve pek yüksek olmıyan söğüt ağaçlarıdır. Yuvalarını nispeten alçak dallarda ve oldukça basit bir tarzda yaparlar. Çok ürkektirler, yanlarına fazla yaklaşmak mümkün değildir. Yuvada 3-4 yumurta bırakırlar yumurtalar yeşil renklidir. Her iki senede de Kuşcennetinde diğer kuş nevelerine nispeten daha geç kuluçkaya yatmışlardır. Bu sene Haziran sonunda bile bazı yuvalarda halâ yumurta müşahede edilmiştir. Yavrular yumurtadan çıktıkları za-

Şekil: 2. Yavrunun karakteristik gaga ve boyun deseni
Kuşcennetinde çekilmiştir (Foto: Cafer TÜRKMEN)

man siyah renklidirler. Gagaları kirli penbe ve enine siyah bantlıdır. Büyümüş yavruların da gagaları siyah bantlıdır, bunların bazılarında yüz ve boyun bölgesinde beyaz tüylü bölgeler müşahede edilmiştir. Bütün kuşlar Kuşcennetini oldukça geç terkederler.

Bu güzel kuşlarla daha fazla alâkalı kimseler için bunların sistematik karakterleri ve biyologileri hakkında biraz daha etraflı melûmat vermeyi faydalı buluyoruz.

Familya: **İbidae**

Ordo: **Ciconiiformes**

Genus : **Plegadis falcinellus (İbis falcinellus)**

Gaga, baş ve tarso-metatarsustan daha uzun ve aşağıya doğru kıvrıktır. Ön ayak parmakları kısa bir deri vasıtasıyla birbirleriyle birleşmiştir (*Pedes colligati*). Uçarlarken boyunlarını ileriye doğru uzatırlar. (Bu karakterleri aynı zamanda mensup oldukları ordu ve familyanın müşterek karakterleri arasındadır.) Kuyruk nispeten kısa, ayak ve gaga yeşilimtrak kahverengidir. *Leylek*lerden daha küçük cüsselidirler (vasatî uzunluk 55 cm., kanatlar 29,5 cm., tarsusu 10 cm.). Ergin hayvanların baş, boyun ve vücutlarının alt kısmı kızıl kahverengidir. Başta siyahimtrak parlak yeşil ve kanatlarda daha açık yeşil-mavi pırıltılar vardır. Gaga dibi ile göz arasındaki bölge kahverengi, gözün etrafındaki deri yeşilimtrak gri, iris koyu kahverengidir. Kuluçka zamanı haricinde baş ve boyunda beyaz çizgiler bulunur. Erkek ve dişi arasında görünüş bakımından fark yoktur. Dişilerin biraz daha küçük cüsseli olduğu zannedilmektedir.

Yeni doğmuş yavruların tüy örtüsü siyah, gagaları kirli penbe renkli ve enine siyah banttır. Genç fertlerin baş ve boyun kısmı açık kahverengi, ve ince beyaz çizgilidir, boyun alt kısmında beyaz benekler bulunur. Gaga yavrulardaki gibi siyah çizgilidir, ancak uçacaklarına yakın gaganın rengi tamamen homogen olur.

Yumurtalar hafif cilâh, yeşil renkli, bir tavuk yumurtasında daha küçük ve daha yuvarlaktır (boy: 4,5—5,5 cm; genişlik: 3—3,7 cm.). Yumutra üzerinde benek yoktur, kabuklar oldukça kuvvetlidir. Her yuvada umumiyetle 4 bazen 3 yumurta bulunur. Avrupanın ve Orta şarkın hemen her tarafından bilinmektedir.

Avrupadakilerin kışlama yerleri Afrikadır. Bataklık ve su kenarlarında yaşarlar ve buralarda yuva yaparlar.

Besinleri tamamen hayvanidir. Böcek larvaları, kurtlar, küçük kurbağalar, yengeçler başlıca besinlerini teşkil eder.

(*) Kuşcennetine çok yakın bulunan Sığırcı Atik köyünün çok yaşlı sakinlerinden bazıları, çok eski senelerde bu bölgede Çeltik Kargalarının da kuluçkaya yattıklarını ifade ediyorlarsa da bunun müspet bir delili mevcut değildir.